

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

KORHONEN, ELINA

VARHAISIÄN MUSIIKKIKASVATUS PUHEEN JA KIELEN KEHITYSTÄ
TUKEMASSA

Musiikkikasvatuksen kandidaatintyö

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Musiikkikasvatuksen koulutus

2016

Musiikkikasvatuksen koulutus		Tekijä Korhonen, Elina	
Työn nimi Varhaisiän musiikkikasvatus puheen ja kielen kehitystä tukemassa			
Pääaine Musiikkikasvatus	Työn laji (KK) Kandidaatintyö	Aika Toukokuu 2016	Sivumäärä 32
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä kandidaatin tutkielmassa perehdytään varhaisiän musiikkikasvatuksen vaikutuksiin puheen ja kielen kehittymisessä. Puheen ja kielen kehittyminen on lapsen kommunikatiivisen vuorovaikutuksen perusta. Puhe ja kieli kehittyvät voimakkaimmin kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana. Jo raskausaikana saadut ärsykkeet luovat pohjaa puheen kehittymiselle, sillä kuulojärjestelmä on aktiivinen raskauden viimeisellä kolmanneksella. Puheen kehittymisen edellytyksiä ovat kuuloelimistön sekä puhe-elimistön riittävä kehittyminen.</p> <p>Puheen kehittyminen jakautuu esikielelliseen ja kielelliseen vaiheeseen. Esikielellisessä vaiheessa ääntely on ensin vegetatiivista ja refleksinomaista ääntelyä. Muutaman kuukauden ikäinen lapsi alkaa tuottaa tahdonalaista ääntelyä. Ääntely spesifioituu ja muuttuu puhetta jäljitteleväksi kanoniseksi jokellukseksi noin seitsemän kuukauden iässä. Toisen ikävuoden aikana ilmaantuvat ensisanat, josta alkaa kielellinen vaihe. Ensisanojen oppimisen jälkeen sanasto laajenee nopeasti. 50 sanan oppimisen jälkeen, yleensä kolmantena ikävuotena, sanoja opitaan todella nopeasti, ja lapsi pystyy liittymään itsenäisesti puhuvaan ympäristöön. 3–6 -vuotiaana opitaan kaikki kielen eri merkitykset. Taivutukset, sanaluokat, lauserakenteet, lausemuodot ja kielioppi on omaksuttu kuudennen ikävuoden loppuun mennessä.</p> <p>Varhaisiän musiikkikasvatus on 0–6 -vuotiaiden lasten musiikkikasvatusta. Puheen kehittyminen ajoittuu myös näihin ikävuosiin, joten varhaisiän musiikkikasvatus on osaltaan vaikuttamassa puheen kehittymiseen. Varhaisiän musiikkikasvatuksen työtapoja ovat loruaminen, laulaminen, liikkuminen, soittaminen, kuunteleminen, maalaaminen ja dramatisointi. Näistä työtavoista puheen kehitystä tukee eniten laulaminen. Laulujen toistaminen kehittää sanallista muistia ja kielen oppimista. Musiikin on todettu edistävän myös luku- ja kirjoitustaidon oppimista.</p> <p>Varhaisiän musiikkikasvatus luo lapsille edellytyksiä saada musiikillisten kokemuksen lisäksi hyvää tukea kielellisen kehittymisen eri osa-alueisiin. Musiikilla ja puheella sekä kielellä on paljon yhteisiä ominaisuuksia. Yhteisiä piirteitä ovat esimerkiksi äänen kesto, rytmi, äänenkorkeudet, äänen taso, melodia, lauserakenne ja sointivärit. Musiikki ja kieli ovat molemmat vuorovaikutuksellisia toimintoja, joita tuottaakseen yksilön täytyy ensin kyetä vastaanottamaan ja käsittelemään niistä tulevia ärsykeitä.</p> <p>Koska kielellinen vuorovaikutus on ihmisen yksi tärkeimmistä viestintämuodoista, ja musiikillisen altistumisen tukiessa sitä vahvasti on varhaisiän musiikkikasvatus tärkeä puheen ja kielen kehittymisen tukemisen työväline.</p>			
Asiasanat	kehityspsykologia, musiikkikasvatus, kielen kehitys, laulun kehitys, puheen kehitys, varhaisikä, varhaisiän musiikkikasvatus		

SISÄLLYS

1	Johdanto.....	3
2	Kehityopsykologisia näkökulmia puheen kehittymiseen.....	5
2.1	Piaget'n vaiheteoria	5
2.2	Vygotskin kulttuuris-historiallinen teoria.....	7
3	Puheen ja kielen kehittymisen edellytykset	9
3.1	Kuuloelimistön kehittyminen	9
3.2	Ääntöelimistön kehittyminen.....	10
3.3	Puhemotoriikan ja kuulon yhteys.....	11
4	Puheen ja kielen kehittyminen	12
4.1	Esikielellinen vaihe	12
4.2	Kielellinen vaihe	14
4.3	Vuorovaikutus puheen kehittymisen lähtökohtana	16
5	Puheen ja kielen kehittyminen varhaisiän musiikkikasvatuksessa.....	18
5.1	Musiikki varhaiskasvatuksessa	18
5.2	Varhaisiän musiikkikasvatus	19
5.3	Varhaisiän musiikkikasvatuksen vaikutukset	20
5.4	Musiikin ja kielen yhteys.....	22
5.5	Puheen ja laulun kehittymisen vertailua	25
6	Pohdinta.....	28
	Lähteet.....	31

1 JOHDANTO

Kandidaatintutkielmassani perehdyn varhaisiän musiikkikasvatukseen ja sen vaikutuksiin puheen ja kielen kehittämisessä. Varhaisiän musiikkikasvatus on tärkeä aihe, sillä varhaisiässä opitut musiikilliset elementit luovat pohjan musiikilliselle oppimiselle koko elämän ajan. Varhaisiän musiikkikasvatuksen tuntemus antaa pohjan erilaisten oppilaiden ymmärtämiselle myös tulevassa työssäni musiikinopettajana.

Varhaisiän musiikkikasvatuksen työtapoja ovat esimerkiksi laulaminen, loruaminen ja liikkuminen musiikin mukana. Näistä työtavoista puhumista ja kielenoppimista lähinnä on laulaminen. Sekä puhuminen että laulaminen ovat äänellä ja kieltä käyttämällä tapahtuvia toimintoja, joten niillä on paljon yhteistä.

Puhuminen on niin itsestään selvä tapahtuma arjessa, ettei sen syvempää merkitystä tule ajatelleeksi. Puhe on sosiaalisen kanssakäymisen keskeisin muoto. Sen avulla ihmiset välittävät tietoa, arvoja, asenteita ja tunteita. Puhuminen liittyy myös minäkuvan, sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisten tilanteiden muodostamiseen. Tavoitteena on vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa ja toisiin ihmisiin ja ympäristöön vaikuttaminen. (Klippi, 2009, s. 76.)

Puheen kehittyminen alkaa jo sikiöajalla, kun sikiö tutustuu äidin ääniympäristöön ja tulevaan äidinkieleensä vatsapeitteiden läpi kuuluvien ärsykkeiden kautta. Ääniympäristöön kuuluvat myös musiikilliset ärsykkeet. Sikiölle siirtyy äidin vatsapeitteiden läpi tietoa puheen ja laulun prosodisista (kesto, painotus, sävelkulku ja -korkeus, rytmi) elementeistä. (Korpilahti, 2012, s. 37.) Lapsi alkaa kommunikoida heti synnyttyään ja oppii puhumaan ainoastaan vanhempaa jäljittelemällä vuorovaikutuksessa. Aluksi ääntely on kokonaisvaltaista ja sattumanvaraista, mutta merkitykset syntyvät ympäristön vahvistusten myötä. Äidin ja isän reagointi ja vastaukset lapsen ääntelyyn antavat merkityksiä kokonaisvaltaisille signaaleille ja lapsi tulkitsee tämän kommunikaatioksi. (Sinkkonen, 2007, s. 14.)

Puhe ja kieli kehittyvät kolmena ensimmäisenä elinvuonna, joten on perusteltua tarkastella myös lapsen yleisen kehityksen vaiheita näinä ikävuosina. Jean Piaget (1896–1980) ja Lev Vygotski (1896–1934) ovat tunnettuja kehityspsykologian teoreetikkoja, ja heidän

teoriansa ovat toimineet pohjana puheen kehittymisen teorioille (Leiwo, 1989, s. 38). Puheen kehittyminen tapahtuu rinnakkain kokonaisvaltaisen kehityksen kanssa, ja puheen häiriöt ovat usein seurausta muista kehityksellisistä häiriöistä. Puheen kehityksen häiriöitä ei kuitenkaan tarkastella tässä työssä tarkemmin.

Tutkimusta musiikin vaikutuksista kehitykseen on tehty runsaasti niissä ammattikorkeakouluissa, joissa on musiikkipedagogin opintomahdollisuus, esimerkkeinä Jyväskylän ammattikorkeakoulu ja Metropolia. Yliopistoista voidaan mainita Jyväskylän ja Helsingin yliopistojen Musiikin laitokset. Myös musiikillisten työtapojen yhteyttä kielen ja sen osa-alueiden kehittymiseen on tutkittu. Esimerkiksi Hintsala (2013) on tutkinut aakkoslaulun vaikutuksia lukemisen oppimisessa. Piispanen (2014) on kartoittanut varhaisiän musiikkikasvatuksen työtapojen mahdollisuuksia kielenkehityksen vaikeuksien tukemisessa. Oma tutkimuskysymykseni tässä kandidaatintutkielmassa on, miten varhaisiän musiikkikasvatus tukee puheen kehittymistä. Varhaisiäksi on rajattu 0–6 -vuotiaat lapset.

2 KEHITYSPSYKOLOGISIA NÄKÖKULMIA PUHEEN KEHITTYMISEEN

Puheen ja kielen kehittymisen teorit pohjautuvat vahvasti kehityopsykologisiin teorioihin. Kaksi merkittävää teoreetikkoa, Jean Piaget ja Lev Vygotski ja heidän teoriasa toimivat monen puheen kehityksen teorian perustana (Leiwo, 1989, s. 38). Tässä luvussa tarkastellaan teorioita sekä yleisen kehityksen että puheen kehittymisen näkökulmasta.

2.1 Piaget'n vaiheteoria

Piaget'n konstruktivistista vaiheteoriaa on hyödynnetty erityisesti kielen ja leikin kehityksen tutkimuksessa. Konstruktivismi tarkoittaa Piaget'n teoriassa sitä, että tietorakenteet jäsentyvät ja kehittyvät jatkuvasti ja uusia kokemuksia peilataan jo aiemmin opittuihin ajattelumalleihin, skeemoihin. Piaget'n vaiheteorian mukaan kehitys on sitä, että yksilö tulkitsee ja jäsentee kokemuksiaan luodakseen jonkinlaista järjestystä, ja pyrkii sopeutumaan ympäristöönsä. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen, 2001, s. 158–159.)

Piaget ja Inhelder (1977) määrittelevät lapsen kehityksessä neljä pääkautta, joiden aikana kognitiivinen kehitys on eri tasoista. Ensimmäinen kausista on sensomotorisen älykkyyden kausi. Toinen kausi, esioperationaalinen kehityskausi, jakaantuu kahteen osaan, esikäsitteelliseen ja intuitiiviseen vaiheeseen. Kolmas kausi on konkreettisten operaatioiden kausi. Viimeinen kausista on muodollisten operaatioiden kausi. Kehitys etenee aina tietyssä järjestyksessä, ja edellisen kauden toimintojen hallitseminen on välttämätöntä seuraavan kauden toiminnoille. (Beard, 1971, s. 31–34; Piaget & Inhelder, 1979, s. 5–6; Leiwo, 1989, s. 59.)

Sensomotorinen kausi kestää syntymästä kielen muodostumiseen asti. Kieli muodostuu noin 18 kuukauden ikään mennessä. (Leiwo, 1989, s. 59.) Lapsi omaksuu tietoa aistien ja motoristen toimintojen kautta. Sensomotorisella kaudella lapselle kehittyy käsitys objektien pysyvyydestä, mikä tarkoittaa sitä, että lapsi esimerkiksi etsii kadottamaansa lelua. Symbolisen funktion kehittyminen päättää sensomotorisen kauden. Kun lapsi oppii jäljittelemään toista lasta tai eläintä ilman, että jäljittelyn kohde on läsnä, on symbolinen funktio kehittynyt. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen, 2001, s. 160.) Tämä merkitsee

ajattelun erillistymistä toiminnasta ja mahdollistaa muun muassa kielen kehittymisen (Leiwo, 1989, s. 59).

Piaget'n ja Inhelderin (1977) mukaan varsinainen puhuminen ja äännetyn kielen käyttäminen alkaa sensomotorisen kauden lopussa spontaanin jokelteluvaiheen (6–10 kk) ja eri äänteiden jäljittelyvaiheen (11–12 kk) jälkeen niin sanotulla yhden sanan lauseiden vaiheella. Toisen ikävuoden jälkeen lapsi tuottaa kahden sanan lauseita ja vähitellen kieliopillisia rakenteita vastaavia lauseita. (Piaget & Inhelder, 1977, s. 84–85.)

Esioperationaalisella kaudella, joka kestää toisesta ikävuodesta seitsemänteen ikävuoteen, lapsi alkaa havainnoida enemmän ympäristöään ja antamaan havainnoilleen merkityksiä (Leiwo, 1989, s. 59). Kauden ensimmäisessä, esikäsitteellisessä vaiheessa lapsi käyttää symbolista funktiota kielellisissä ilmaisuissa, kuvitteellisessa leikissä ja viivästyneessä jäljittelyssä (Takala & Takala, 1980, s. 85). Sanaston kehittyminen ja hallinta avaa uusia mahdollisuuksia hyödyntää menneitä kokemuksia (Hännikäinen & Rasku-Puttonen, 2001, s. 160).

Intuitiivisessa vaiheessa lapsi pystyy jo ratkaisemaan itsenäisesti ongelmia, mutta ei mutta ei pysty selittämään lopputulokseen pääsemisen prosessia. Lapsi oppii ymmärtämään eron mielikuvituksen ja todellisuuden välillä hänelle kerrottujen tarinoiden kautta. Myös syysuhteisiin perustuva ajattelu kehittyy. Lapsi on sitoutunut tiukasti omaan näkökulmaansa eikä pysty vielä asettumaan toisten ihmisten asemaan. (Takala & Takala, 1980, s. 86–87.)

Konkreettisten operaatioiden kaudella lapsi on noin 6–12 vuoden ikäinen (Leiwo, 1989, s. 59). Lapsi alkaa ajatella sisäisten representaatioiden varassa ja alkaa hallita ajattelun kehittyneisyyttä vaativia toimintoja, kuten lisääminen ja vähentäminen. Myös esineiden luokittelutaito ja ongelmanratkaisukyky kehittyvät. Lapsi pystyy ratkaisemaan vain sellaisia ongelmia, joista hänellä on konkreettista kokemusta tai ongelmanratkaisutehtävään tarvittavat havainnollistavat symbolit ovat saatavilla. Käsittehierarkiat ja asioiden yläkäsitteet, jotka ovat kouluopetuksessa välttämättömiä, muotoutuvat. (Takala & Takala, 1980, s. 88–89.)

Muodollisten tai formaalisten operaatioiden kausi kestää aina 16 ikävuoteen saakka (Leiwo, 1989, s. 59). Lapsi pystyy tekemään loogisia päätelmiä silloinkin, kun lähtökohta

on todellisuuden vastainen tai loppupäätelmä poikkeaa lapsen omasta mielipiteestä (Takala & Takala, 1980, s. 89).

2.2 Vygotskin kulttuuris-historiallinen teoria

Lev Vygotskin (1982) kulttuuris-historiallisen teorian lähtökohtana on ihmisen toiminnan korkeampien muotojen sisäistäminen todellisuuden muodostajaksi. Tahdonalainen tarkkaavaisuus, looginen muisti, käsitteiden muodostaminen ja tahdon kehitys ovat todellisuuden sisäistämistä. Kaikki yksilön tieto on alun perin sosiaalista ja kaikki ulkoinen toiminta muuttuu omaksumisprosessin kautta sisäiseksi, henkiseksi toiminnaksi. Sosiaalinen tieto sisäistyy ja yhdistyy kognitiivisiin kokonaisuuksiin. Erilaiset merkkijärjestelmät, kuten kieli, ovat tämän prosessin toimijoita. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen, 2001, s. 165.)

Ajattelu ja puhe ovat ensin erillisiä ilmiöitä, joiden välille muodostuu yhteyksiä lapsen kasvaessa ja kehittyessä. Sanat ja niiden merkitys ovat tärkeitä puhetta ja ajattelua yhdistäviä tekijöitä. Sanojen mielteistä ja merkityksistä muodostuu kielen käyttäjälle ajattelun ja kielen yksikköjä. Ihmisen kehittyessä muutoksia tapahtuu kognitiivisen ajattelun lisäksi myös kielessä, eli ajattelun ja kielen suhde muuttuu ja kehittyy jatkuvasti. (Alanen, 2002, s. 209–210.)

Leiwon (1989) mukaan Vygotskin keskeinen ajatus kielenoppimisessa on kielen ja ajattelun yhteinen, sosiaalinen alkuperä. Ajattelu ja puhe kehittyvät vuorovaikutuksessa niin, että puhe saa lapsen käyttäytymistä ohjaavia tehtäviä. Lapsi omaksuu puhetta ja sen merkityksiä, ja puhe muuttuu sisäiseksi toiminnaksi, ajatteluksi. (Leiwo, 1989, s. 37–38.)

Myös Alasen (2002) mukaan puhe on Vygotskin mielestä semioottinen järjestelmä, jonka kaikilla puhutuilla, kirjoitetuilla ja viitotuilla merkeillä on sosiaalinen alkuperä. Puheen tehtävä on toimia työkaluna havaitsemisessa, muistamisessa, ajattelussa ja mielikuvituksessa. Puheen avulla luodaan sosiaalisia kontakteja ja toimitaan sosiaalisessa ympäristössä. Piaget'n mukaan puhe kehittyy yksityisestä sosiaalseksi, kun taas Vygotskin mukaan puhe kehittyy sosiaalisesta yksityiseksi, ajattelun kieleksi. (Alanen, 2002, s. 210–211.)

Puhe ja kieli ovat aluksi erillisiä yksiköitä, mutta yhdistyvät tietyssä pisteessä erottamattomiksi. Kielen kehityksen juuret ovat esikielellisessä kehityksessä, mutta kieli

itsessään on sosiaalinen rakenne. Puhetta ja kieltä yhdistävä tekijä on sanan merkitys. Sanojen merkitysten avulla kieli heijastaa todellisuutta yleistetyksi. Merkitykset ovat samanaikaisesti kieltä ja ajattelua. (Orpana, 1989, s. 105.)

Toisin kuin Piaget'n vaiheteoriassa, Vygotskin mukaan kehitys ei etene yksisuuntaisesti vaiheittain. Kehitys sisältää kehitysperiodeja, kehityksen sosiaalisia tilanteita. Ensimmäisen elinvuoden aikana tällainen sosiaalinen tilanne on emotionaalinen vuorovaikutus aikuisen kanssa, 2–3 vuoden iässä esineellinen toiminta ja 3–6-vuotiaana roolileikki. Kouluikässä opetus on sosiaalinen tilanne. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen, 2001, s. 165–166.)

Vygotskin kehityspsykologinen teoria nähdään myös kasvatuksen teoriana. Kasvatuksen tehtävä on tuottaa lapsen elämään sellaisia tilanteita jotka aiheuttavat kehittymistä. Kehitystä ei tule tarkastella erillään oppimisesta ja opetuksesta, vaan kasvatusta on osa sosiokulttuurista toimintaa. Lähikehityksen vyöhyke on yksi keino tarkastella lapsen kehittyneisyyttä. Sillä tarkoitetaan lapsen nykyisen kehitystason ja potentiaalisen kehitystason välistä etäisyyttä. Nykyinen kehitystaso kuvaa sitä, mitä lapsi osaa yksin tehdä. Potentiaalinen kehitystaso kuvaa sitä, mitä lapsi tulee oppimaan ja myöhemmin hallitsemaan itsenäisesti. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen, 2001, s. 166–167.)

3 PUHEEN JA KIELEN KEHITTÄMISEN EDELLYTYKSET

Puheen kehittymisen edellytyksiä ovat kuuloelimistön ja puhe-elimistön kehittyminen riittävälle tasolle (Iivonen, 2012, s. 29). Kuuloaistimus on puheen havaitsemisen tärkein elementti. Kuuloelimistö kehittyy jo ennen syntymää, ja kuuloaistimukset tarkentuvat lapsen kasvaessa (Huotilainen & Partanen, 2009, s. 96.) Puhe-elimistön kehitys alkaa sikiöajalla ja jatkuu aina murrosikään saakka.

3.1 Kuuloelimistön kehittyminen

Kuulo kehittyy aisteista ensimmäisenä. Sen kehittyminen ei kuitenkaan tarkoita vielä sitä, että sikiö pystyisi tulkitsemaan kuulemiansa ärsykeitä tai antamaan niille merkityksiä (Korpilahti, 2012, s. 37). Ihmisen kuulojärjestelmän toimintaperiaate on, että paineenvaihteluiden muodossa oleva ääni muuntuu mekaaniseksi värähtelyksi ulko-, väli- ja sisäkorvassa. Kuulojärjestelmä vastaanottaa ilmassa liikkuvia paineenvaihteluita, jotka saavat tärykalvon värähtelemään. Tärykalvon värähtely muuttaa paineenvaihtelut mekaaniseksi energiaksi ja saa välikorvan kuuloluut värähtelemään. Sisäkorvassa mekaaninen värähtely muuntuu sähköimpulsseiksi, jotka kulkeutuvat kuulohermoa pitkin aivoihin, joiden kuuloalueilla impulssit aistitaan ääninä. (Huotilainen, 2010, s. 47.)

Kuuloaistimusten vastaanoton kannalta oleellinen sisäkorva kehittyy valmiiksi jo kauan ennen syntymää. Sisemmät aistinsolut ovat täysin kehittyneitä jo raskausviikolla 14 ja ulommat raskausviikolla 22. Kuuloaistimusten prosessointi on hitaampaa verrattuna aikuisen kuulojärjestelmän toimintaan, sillä hermoratoja suojaavat eristeet, myeliinitupet, eivät ole vielä täysin kehittyneitä. Hermoratojen myelinisaatioprosessi jatkuu syntymästä aina kahden vuoden ikään saakka. (Huotilainen, 2010, s. 55.)

Kuuloreaktioiden kehittyminen ja kuulomuistijälkien syntyminen alkaa jo sikiökaudella: Sikiö reagoi ääniin säpsähtelemällä sekä silmiä ja päätä liikuttelemalla (Huotilainen, 2010, s. 55). Myös Adachin ja Trehubin (2012) mukaan kuulo toimii raskauden viimeisellä kolmanneksella, vaikkei se olekaan vielä kokonaan kehittynyt, ja sikiö reagoi liikkeen ja sydämensykkeen vaihteluihin ulkoisiin ääniin (Adachi & Trehub, 2012, s. 229). Kuuloaistin kehittämisestä sikiöajalla kertoo myös se, että jo muutaman päivän ikäiset vauvat tunnistavat äitinsä äänen. Tutkimuksissa on todettu vastasyntyneiden tunnistavan myös

usein raskausaikana toistuneita ja laulettuja melodioita. Äidin äänen tunnistaminen perustuukin siihen, että sikiölle välittyy kohdun peitteiden läpi puhujan äänenkorkeuden ja puhutun kielen sävelkulun piirteitä. (Korpilahti, 2012, s. 37; Huotilainen, 2010, s. 55.) Sikiöaikana kuultu musiikki ja puhe muodostavat äänikodin, joka kiinnittää vauvan äidin äänimaailmaan ja toimii valmentajana syntymän jälkeiseen elämään. (Huotilainen & Partanen, 2009, s. 93). Kuulojärjestelmän tärkeimpänä tehtävänä voidaan pitää oman äidinkielen oppimista ja havainnointia (Huotilainen & Putkinen, 2008, s. 209).

Kuuloaisti on puheen kehittymisen tärkein väline (Iivonen, 2012, s. 29). Sikiöaikana kuulojärjestelmän normaali kehittyminen vaatii ärsykeitä, jotta viestintä kuulohieron ja aivojen välillä kehittyisi normaalisti. Syntymähetkellä kuulojärjestelmä on riittävän tarkka kielenoppimiseen, sillä se pystyy erottelemaan toisistaan kielen eri äänteet. Sikiöaikainen tutustuminen oman äidinkielen prosodiaan on pohja puheen kehittymiselle. (Huotilainen & Partanen, 2009, s. 91, 94–95.)

3.2 Ääntöelimistön kehittyminen

Puhuminen on sosiaalisen vuorovaikutuksen väline ja ääntöelimistö jokaisen ihmisen henkilökohtainen instrumentti. Ääntöelimistön toiminta ja kuulon erottelukyky rajaavat puheessa käytettyjen äänteiden, äänenvärien ja äänentasojen käyttöä. Jotta äänteitä ja puhetta voisi tuottaa, on ääntöelimistön kehityttävä ensin riittävälle tasolle. (Iivonen, 2012, s. 29.)

Vauvojen ääntöelimistö ei ole vielä niin kehittynyt kuin aikuisilla. Puheen tuottamiseen tarvittavat neuropsykologiset ominaisuudet sekä kuulo ja kuulonkäsittely ovat vasta kehittymässä. Hengityksen ja ääntelyn kannalta välttämätön kurkunpään säätelykyky on vauvalla kuitenkin jo kehittynyt. (Iivonen, 2012, s. 30.) Kurkunpää, kieli ja ääntöväylä ovat muodostuneet sikiöajalla (Waltimo-Sirén, 2009, s. 102–103). Tämä mahdollistaa ensimmäisinä elinkuukausina refleksinomaisten äänten tuottamisen (Iivonen, 2012, s. 30).

Vauvan artikulaatioelinten eli nenäväylän, kielen ja alaleuanluun kehitys on nopeaa ensimmäisen puolentoista vuoden aikana. Kallon kasvuluiden kasvu muuttaa artikulaatioelinten mittasuhteita niin, että suulaki etäännyttyä kallon pohjasta, nenänielun korkeus kasvaa ja pehmeän suulaen pituus ja paksuus muokkautuvat. Pehmeän suulaen kehittyminen on edellytys nenänportin sulkemiselle, mikä puolestaan on välttämätöntä

konsonanttien ja vokaalien tuottamiselle. Hampaiden kasvu mahdollistaa äänteiden *f* ja *v* tuottamisen. Häiriöt hampaiston rakenteessa vaikeuttavat äänteiden artikulointia. Ääntöväylä muokkautuu lopulliseen muotoonsa murrosiässä. (Iivonen, 2012, s. 30–31.)

3.3 Puhemotoriikan ja kuulon yhteys

Kaikki kuuloärsykkeet pohjustavat puheen kehitystä, ja kuulotiedon käsittely on olennaista puheen hahmotuksen kannalta. Ensimmäiset elinkuukaudet ovat tärkeimpiä puhuvaan ympäristöön liittymisen kannalta. Vauvalle suunnatun puheen, hoivapuheen, merkitys korostuu, sillä siinä erottuvat selkeästi puheen prosodiset piirteet, jotka ovat merkittäviä kielen oppimisen kannalta. (Korpilahti, 2012, s. 37–38.)

Hoivapuheelle on tyypillistä suuret äänenkorkeuden vaihtelut, runsas toisto ja korostetun selkeä artikulaatio. Hoivapuhe sisältääkin monia musiikille ominaisia piirteitä (Huotilainen & Putkinen, 2008, s. 209). Adachin ja Trehubin (2012) mukaan vauvojen mieltymys hoivapuheeseen ja lapsille tarkoitettuun musiikkiin on luontaista ja jopa sisäsyntyistä. Vauvat reagoivat hoivapuheessa esiintyviin vireenmuutoksiin ja pystyvät havaitsemaan melodisesti laskevia ja nousevia intervaleja. (Adachi & Trehub, 2012, s. 231.)

Korpilahden (2012) mukaan suuntautuminen puhuvaan ympäristöön voimistuu nopeasti. Lapsi alkaa kiinnittää enemmän huomiota ympäristöönsä ja havainnoida hänelle osoitettuja ärsykeitä kuten puheliikkeitä. Ensimmäisinä elinkuukausina vauvat pystyvät erottelemaan kaikkien kielten äännepiirteitä, mutta ensimmäisen elinvuoden loppuun mennessä kuuloaistimukset ovat jäsenyneet ympäristössä puhutun kielen mukaisiksi. Myös ääntöelimistössä tapahtuu jokelteluun liittyvää kypsymistä, ja jokellus alkaa muistuttaa enemmän ympärillä puhutun kielen piirteitä. Lapsi kehittyy ympäröivän kasvuympäristön mukaiseksi kielispesifiksi puheen havaittajaksi. Kuulohavainnot valikoituvat, jäsenyvät ja vahvistuvat äidinkielen mukaisiin muistijälkiin. (Korpilahti, 2012, s. 39–40.) Äänteiden jäljittely perustuu kuuloaistilla havaittuihin eroihin ja samankaltaisuuksiin (Lyytinen, 2014, s. 53).

4 PUHEEN JA KIELEN KEHITTYMINEN

Törölän (2009, 107) mukaan puheen kehitys on jatkumo, joka alkaa vastasyntyneen ensimmäisistä äännähdyksistä ja jatkuu toisiaan seuraavina kehitysvaiheina yksittäisiin sanoihin ja siitä edelleen puheeseen. Esikielellinen vaihe tarkoittaa ääntelyä ennen sanoja. Kielellisessä vaiheessa lapsi alkaa tuottaa yksittäisten sanojen lisäksi lauseita ja oppia puheen rakenteita, käyttöä ja merkityksiä. (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2009, s. 114–115.)

4.1 Esikielellinen vaihe

Esikielellinen vaihe alkaa syntymästä ja päättyy, kun lapsi alkaa käyttää puhetta ensisijaisena viestintätapana (Laakso, 2014, s. 31). Esikielellisen vaiheen eli sanoja edeltävän ääntelyn määrällä ja sen monipuolisuudella on todettu olevan suuresti vaikutusta myöhempään puheen ja kielen kehitykseen. Esimerkiksi jokeltelussa esiintyvien konsonanttien määrä ennustaa fonologista eli äänteellistä kehitystä 3-vuotiaana. Konsonantista ja vokaalista koostuva tavu on yleisin toistavassa eli kanonisessa jokelluksessa, ja se on myös ensimmäisten sanojen yleisin tavutyyppe. (Törölä, 2009, s. 107.)

Esikielellisen viestintä voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen. Mundryn ja Gomesin (1997) mukaan vaiheet ovat ei-tavoitteellinen vaihe, tavoitteellinen vaihe ja rinnakkainen vaihe, jossa kommunikoinnissa yhdistyvät esikielelliset ja kielelliset viestintätavat. Ei-tavoitteellinen viestintävaihe (0–6kk) on lapsen ja vanhemman kahdenvälistä sosiaalista vuorovaikutusta. Tälle kehitysvaiheelle pohjan antaa lapsen luontainen pyrkimys ja halu sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Nämä varhaiset viestintätilanteet ovat lyhyitä ja tapahtuvat usein arkisissa hoitotilanteissa. Viestintä on jäljittelevää ja ensimmäisen puolen vuoden aikana lapsi oppii kommunikoinnin sääntöjä, kuten toiseen ihmiseen suuntaavan ääntelyn, vuoropuhelun ja tunneilmaisun eri muotoja. (Laakso 2014, s. 31–32.)

Toinen vaihe, tavoitteellinen vaihe kestää 6–8 kuukauden iästä 18 kuukauden ikään saakka. Vauva kiinnittää huomiota enemmän ympäristöönsä ja sen esineisiin. Leikkitilanteissa on nyt läsnä äidin lisäksi jokin esine vaikkapa pallo. Osoittaminen kertoo yleensä lapsen siirtymisestä tavoitteellisen viestinnän vaiheeseen. Kommunikoivat eleet

ovat lapselle tärkeitä itseilmaisun keinoja. Niitä alkaa ilmestyä tavoitteellisen viestinnän vaiheessa. Osoittaminen, poistyohtaminen, tavoitteleminen, syliin pyrkiminen ja vilkuttaminen ovat ensimmäisiä eleitä. Eleiden oppiminen ja käyttäminen ovat tärkeitä apuvälineitä kielen ymmärtämisessä. (Laakso, 2014, s. 32–33, 36.)

Rinnakkaisvaihe sijoittuu 12–24kk ikään. Se on osittain päällekkäinen tavoitteellisen vaiheen kanssa. Puheen käyttö lisääntyy voimakkaasti, mutta lapsi käyttää edelleen myös esikielellisiä viestintätapoja. Aiemmin opitut taidot eivät häviä puheen kehittymisen myötä, vaan ne säilyvät viestinnässä läpi elämän. Erityisesti varhaislapsuudessa opitut eikielelliset taidot sulautuvat osaksi lapsen persoonallisuutta ja vaikuttavat siihen, miten lapsi myöhemmin ilmaisee itseään. (Laakso, 2014, s. 33.)

Lapsen viestinnän taustalla on aina jokin tavoite. Laakso (2014) esittelee Brunerin (1981) luokituksen, jonka mukaan kommunikoinnista on erotettavissa kolme erilaista tavoitetta: toisen ihmisen käyttäytymiseen vaikuttaminen, sosiaalinen vuorovaikutus ja jaettu tarkkaavaisuus. Lapsella on varhaisista vaiheista alkaen käytössä monenlaisia viestinnällisiä keinoja tavoitteiden saavuttamiseen. Tunneilmaisut ja katse, varhainen ääntely, kommunikoivat eleet ja vuorovaikutukselliset leikit sekä tavaroiden käyttö ja symbolinen leikki ovat varhaisen viestinnän toimintoja. Nämä toiminnot ennustavat vahvasti myöhempää kielellistä kehitystä. Erityisesti varhainen ääntely ja jokeltelu on tärkeää. (Laakso, 2014, s. 33–34.)

Törölä (2009) esittelee Ollerin (1980, 2000) varhaisen ääntelyn kehitystä kuvaavan viisivaiheisen luokittelun: fonaatiovaihe, kujerteluvaihe, laajennusvaihe, kanoninen jokellus ja varioiva jokellus. Fonaatiovaiheessa (0–2kk) lapsen ääntely on refleksinomaista, ja kaikki toiminnot ovat ulkoisiin tai sisäisiin ärsykkeisiin reagoitua. Lapsi ei pysty vielä tahdonalaisesti käyttämään äänen tuottoon tarvittavia lihaksia. Fonaatiovaiheen ääntelyä ovat muun muassa itku, ähinä, hankausääni ja narina. Kaikki ääntely on tahattomasti tuotettua, mutta se jättää kuitenkin muistijälkiä siitä, miltä äänen tuottaminen tuntuu ja kuulostaa. (Törölä, 2009, s. 109.)

Kujerteluvaiheen (2–4kk) aikana lapsi alkaa hallita ääntelyään, ja se muuttuu tahdonalaiseksi. Lapsi on kiinnostunut vuorovaikutuksesta muiden ihmisten kanssa. Ääntöelimistö ei ole vielä kokonaan kehittynyt ja ääntely voi kuulostaa kurlaavalta. Tästä tulee nimitys kujerteluvaihe. Laajennusvaiheessa (4–7kk) lapsi alkaa leikkiä äänen

ominaisuuksilla, kiljahtelee, nauraa ja tekee sävelkulkuja äänellään. Laajennusvaiheeseen kuuluvat myös päristely, maiskutus ja naksutus. Konsonanttien alkumuotoja alkaa ilmestyä lapsen ääntelyyn. (Törölä, 2009, s. 109–110.)

Kanonisessa jokelluksessa (7–11kk) lapsi alkaa tuottaa tavuja jotka sisältävät konsonantin ja vokaalin. Näitä tavuja toistetaan rytmisesti, esimerkiksi *tä-tä* ja *ma-ma*. Tämä ääntelyvaihe on myös yhteydessä motoriikan kehitykseen, sillä rytmisen äänentuoton kanssa esiintyy myös käden tai jalan yhtäaikaista heiluttamista. Varioivassa jokeltelussa (11–12kk) lapsi alkaa yhdistellä erilaisia tavuja, joiden yhdistelmät saattavat muistuttaa puhetta. Lapsi saattaa myös esittää tavuja huudahtelevasti tai käskevään sävyyn, mikä muistuttaa jo paljolti puhetta. Pian varioivan jokelluksen ilmestyttyä lapsi sanoo myös ensimmäisen sanansa. (Törölä, 2009, s. 110.)

Kaikilla ääntelyn kehitysvaiheilla on oma tärkeä merkityksensä kielenkehitykselle, mutta rytmisen, kanoninen jokellus on erityisen tärkeää. Jos lapsi ei tuota kanonista jokellusta, on se riskitekijä myöhempien kehitysvaiheiden ongelmille. (Törölä, 2009, s. 107–108.)

4.2 Kielellinen vaihe

Kolmen ensimmäisen elinvuoden aikana kielellinen kehitys on nopeaa. Lapsi oppii nopeasti uusia sanoja ja sanavarasto laajenee. Ilmaisuihin liittyvät taivutukset ja kieliopilliset säännöt opitaan ilman tietoista opettamista. Kieltä ei voi kuvata yhtenä kokonaisuutena, vaan se jaetaan eri rakennetasoihin. Puheäänteet eli foneemit, sanat ja niiden taivutus eli morfeemit ja sanoista muodostuvat kokonaisuudet eli lauseet ovat näitä rakennetasoja. Kaikkien tasojen hallinta on välttämätöntä, jotta lapsen puhe olisi ymmärrettävää. (Lyytinen, 2014, s. 51–52.)

Puhuvaan ympäristöön liittymiseen vaikuttavat monet seikat. Varhaisen ääntelyn vaiheista tärkeä on erittelyvaihe, jossa lapsi erittelee ja toistaa puhuvasta ympäristöstä kuulemiaan äänteitä. Ne äänteet, jotka eivät kuulu ympäristössä kuuluvan puheen ään-teisiin, karsiutuvat. Vanhemman esimerkki on tärkeä. Lapsi jäljittelee aikuisen puhe-elinten liikkeitä ja äänteitä. Äänihuulten hallinta kehittyy ääntelyn määrän lisääntyessä. Ään-teiden kehitys on nopeaa kahden ensimmäisen vuoden aikana. Suomen kielessä on runsaasti vokaaleja, joten suomalaiset lapset tuottavat niitä ensin. Kolmen vuoden ikään mennessä

lapsi hallitsee jo kaikki vokaalit. Konsonantit kehittyvät lopulliselle tasolleen 4–5 vuoden ikään mennessä. (Lyytinen, 2014, s. 53–54.)

Sanojen ja puheen ymmärrys kehittyy jo ennen kuin lapsi itse oppii puhumaan (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2009, s. 114–115). Ensimmäisen ikävuoden lopulla lapsi ymmärtää helppoja käskyjä ja kysymyksiä. Lapsi osoittaa ymmärtävänsä käskyt toimimalla. Sanojen tuottaminen edellyttää lapselta ymmärrystä sanojen käytöstä ja merkityksistä kommunikaatiossa. Toisen ikävuoden aikana lapsi alkaa oivaltaa sanojen merkityksiä ja sen, että niitä käytetään tiettyjen sääntöjen mukaisesti. Ensimmäiset sanojen merkitykset ovat laajoja. Koira voi tarkoittaa kaikkia eläimiä, kunnes lapsi oppii lisää merkityksiä. Kolmivuotias lapsi oppii uusia sanoja päivittäin, ja kuuden vuoden ikään mennessä käyttösanavarasto on jo yli 10 000 sanan laajuinen. (Lyytinen, 2014, s. 54–55.)

Sanavarastoon karttuvat ensin substantiivit ja verbit. Lapsi oppii nimeämään ihmisiä, eläimiä, vaatteita ja ruokia. Verbeistä ensimmäiset ovat usein toimintaa kuvaavia, esimerkkeinä *anna*, *ota*, *tule*. Myös tunneilmaisuihin liittyvät verbit, esimerkiksi *halata*, *suukottaa* ja *itkeä*, ovat ensimmäisten opittujen joukossa. Verbien ja adjektiivien käyttö lisääntyy sadan opitun sanan jälkeen. Partikkelit, pronominit ja apuverbit liittyvät käytettyihin sanoihin niiden jälkeen. (Lyytinen, 2014, s. 56.)

Lauseiden muodostaminen alkaa noin puolentoista vuoden iästä. Lapselta vaaditaan sanojen erottelu- ja yhdistelytaidon lisäksi suunnitelmallisuutta. Ensimmäiset lauseet ovat tyypillisesti kaksisanaisia, esimerkiksi ”*äiti anna*”. (Lyytinen, 2014, s. 56–57.) Lapsen ymmärrys sanojen vaikutuksesta toiseen ihmiseen motivoi lasta niin, että uusien sanojen oppiminen on erityisen nopeaa toisen ikävuoden jälkeen. (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2009, s. 115).

Lauserakenteet kehittyvät sanavaraston karttuessa nopeasti. Kolme- ja neljävuotiaiden lauseissa on jo monimutkaisempia rakenteita ja mielipiteiden ilmaisussa käytettyjä käskykielto- ja kysymyslauseita. Viisivuotiaiden lauseissa esiintyvät jo kaikki suomen kielen sivu- ja päälausetyypit. (Lyytinen, 2014, s. 56–57.)

Kun lapsi on omaksunut perussanavaraston, eli 30–50 sanaa, alkaa sanojen taivuttamisen kokeilu. Suomen kielen taivutusjärjestelmä on laaja ja monimutkainen. Sijamuotojen runsas määrä ja verbien taivutus pronominiin mukaan vaativat useiden vuosien opettelun. Lapsi joutuu itse soveltaen opettelemaan oikeat taivutusmuodot. 5-vuotiaat hallitsevat

taivutusten perussäännöt, mutta oppimista ja hienosäätöä tapahtuu vielä kouluikässä. (Lyytinen, 2014, s. 58.)

Lapsen puheen tärkeä elementti on tarinankerronta. Lapsi alkaa tuottaa tarinoita toisen ikävuoden aikana, jolloin tarinoissa esiintyy yksittäisiä asioita ja tapahtumia. Ensimmäisissä tarinoissa vanhemman johdattelevuus on tärkeää. Muistin ja sanavaraston kehittyessä lapsi alkaa kertoa tarinoita omien muistikuviansa pohjalta. Tarinoiden kautta lapsi pystyy ilmaisemaan omia tunteuksiaan ja ajatuksiaan toisille. Usein tarinoissa esiintyvät yksityiskohdat ovat merkittäviä lapselle ja niiden esilletuominen kertoo lapsen halusta keskustella kyseisestä asiasta. (Lyytinen, 2014, s. 62–63.) Lapsen tarinankerrontataitojen on todettu olevan yhteydessä lukemisen oppimiseen ja sosiaalisiin suhteisiin (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2009, s. 118).

Vanhemman kommunikoinnin tavoilla ja puheen tarkkuudella on yhteys tarinoiden ja mielikuvituksen monimuotoisuuteen. Lapsen keskustellessa vanhemman kanssa aikuisen tarkentavat kysymykset ohjaavat lasta ajattelemaan syvällisemmin ja pohtimaan syy-seuraussuhteita. Lapsi oppii käyttämään näitä tarkentavia kysymyksiä myös omassa puheessaan. (Lyytinen, 2014, s. 64.)

Kehittyäkseen taitavaksi viestijäksi lapsen tulee omaksua kaikki ympäristön käyttämät viestintäkeinot ja niitä ohjaavat säännöt, jotka hänen elinkulttuurissaan vallitsevat. Kommunikointi on ihmiselle sisäsyntyistä ja sitä ohjaa tarve jakaa tunteita, kokemuksia ja mielen sisältöjä. Sen avulla ymmärrys niin sisäisistä kuin ulkoisistakin tarpeista ja ilmiöistä laajenee. (Laakso, 2014, s. 22, 24–25.)

4.3 Vuorovaikutus puheen kehittymisen lähtökohtana

Varhainen vuorovaikutus alkaa jo raskausajan kehollisesta dialogista äidin ja vauvan välillä. Aikuinen luo syntymän jälkeen ensimmäisen vuorovaikutuksen puitteet, mutta myös lapsen temperamentti ja toiminta vaikuttavat vuorovaikutussuhteeseen. (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2009, s. 115.) Kasvovain tapahtuva vuorovaikutus on sosiaalinen ilmiö (Klippi, 2009, s. 76).

Lapsella on synnynnäinen halukkuus ja pyrkimys vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa. Vauvat ovat herkistyneet kuulemaan ympäristöstä erityisesti ihmisääniä. Pienet vauvat myös tarkentavat katseensa mieluummin ihmiskasvoihin kuin muihin kuviin.

Vauvat myös jäljittelevät aikuisen kasvonilmeitä ja ääntelyä. (Laakso, 2014, s. 25.) Vuorovaikutus on avainasemassa puheen kehittämisessä. Vuorovaikutusta tukemalla tuetaan myös kielen kehittymistä. (Ketonen ym., 2014, s. 201.)

Esikielellisessä vaiheessa symbolinen leikki ja jaettu tarkkaavaisuus ovat eniten vuorovaikutuksellisia toimintoja. Nämä toiminnot ovat kommunikatiivisia siksi, että ne syntyvät vuorovaikutuksellisissa tilanteissa. Symbolisen eli kuvitteellisen leikin perustana ovat esinetoiminnot, joiden jäljittely heijastuu leikkiin. Lapsi jäljittelee ensin häneen itseensä kohdistuvia toimintoja, kuten syöttäminen ja hiusten kampaaminen. Myöhemmin jäljittelyyn ilmestyy muihin ihmisiin kohdistuvia toimintoja, esimerkiksi puhelimesta puhuminen, kukkien kastelu ja autolla ajaminen. (Laakso, 2014, s. 37.)

Laakson (2014, 38) mukaan jaettu tarkkaavaisuus tarkoittaa taitoja, jotka ”liittyvät lapsen kykyyn ohjata ja seurata toisen ihmisen tarkkaavaisuuden kohdistumista, ymmärtää tarkkaavaisuuden kohdistumisen merkitys puhutun kielen tulkinassa sekä jakaa tietoisesti sama huomion kohde”. Kielenoppimisessa keskeistä on äänteiden ja äänneyhdistelmien liittäminen oikeaan merkityskohteeseen. Keskeisiä ovat vanhemman esimerkit, joissa yhdistyvät eleet ja oikeat sanat. Kun lapsi oppii osoittamaan jotain tiettyä esinettä, on hän ymmärtänyt tarkkaavaisuuden merkityksen viestinnässä. (Laakso, 2014, s. 38–39.)

Puheen oppimiselle suotuisin ympäristö on sellainen, jossa lapsen sallitaan vapaasti tutkia ympäristöään, vanhemman käyttäytyminen on johdonmukaista ja kiintymyssuhde on turvallinen. Erilaiset vuorovaikutustilanteet, kuten leikkiminen, pelaaminen, lukeminen, tarinointi, ja lapsen kanssa keskusteleminen, ovat tärkeitä yhteisiä toimintoja. Yhteisissä hetkissä vanhempi antaa vahvistuksia lapsen kehittyville taidoille ja haastaa lasta oppimaan uutta. (Lyytinen, 2014, s. 66–67.)

5 PUHEEN JA KIELEN KEHITTYMINEN VARHAISIÄN MUSIIKKIKASVATUKSESSA

Varhaisiän musiikkikasvatus on musiikin peruselementteihin tutustumista lapselle sopivin menetelmin. Varhaisiän musiikkikasvatus kehittää paitsi musiikillisia taitoja ja tietoja myös ihmisen persoonallisuutta (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen & Mäkinen, 1993, s. 9). Laulaminen on yksi keskeisistä varhaisiän musiikkikasvatuksen työtavoista. Se on toimintona myös lähimpänä puhetta, ja ne kehittyvät rinnakkain. Ruokosen (2011, 62) mukaan musiikillisella varhaislapsuuden kasvuympäristöllä on vahvoja yhteyksiä lapsen aivojen sekä puheen ja kielen kehitykseen.

5.1 Musiikki varhaiskasvatuksessa

Suomalainen varhaiskasvatus perustuu Lapsen oikeuksien julistukseen (Ruokonen, 2012, s. 122). Varhaiskasvatuksen taide- ja musiikkikasvatus perustuvat sen 31. artiklaan, jonka mukaan ”sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin” (Lapsen oikeuksien julistus, 1959, artikla 31).

Varhaiskasvatus on muuttunut Suomessa 90-luvulta lähtien lapsilähtöisemmäksi. Tahkokallio (2007) esittelee Hujalan, Puroilan, Parrila-Haapakosken & Nivalan (1998) lapsilähtöisen kasvatuksen perusajatukset, jotka ovat lapsen yksilöllisyyden kunnioittaminen, kasvatuskäytäntöjen suunnittelu yksilöllisten tarpeiden mukaisesti, usko lapsen kykyyn oppia, lapsen omaehtoisen oppimisprosessin mahdollistaminen, lapsilähtöiset tavoitteet, sisällöt ja menetelmät sekä leikin tärkeyden korostaminen. (Tahkokallio, 2007, s. 22.) Ruokosen (2012) mukaan päiväkotia on kulttuurisesti kokemuksellinen paikka, jossa kasvattajat, vanhemmat ja lapset kohtaavat.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 23) mukaan taiteelliset peruskokemukset syntyvät ”musiikillista, kuvallista, tanssillista ja draamallista toimintaa, kädentaitoja sekä lasten kirjallisuutta vaalivassa lapsen kasvuympäristössä”. Taide eri muodoissaan nähdään esteettisenä kokemuksena, joka tuottaa iloa ja stimuloi kaikkia aistialueita. Taidekasvatukseen katsotaan sisältyvän myös oppimiseen ja harjoitteluun liittyvää säännönmukaisuutta. Taiteelliset kokemukset kehittävät lasta sekä yksilöllisesti, että

ryhmän toimijana. Varhaislapsuudessa saadut taiteelliset kokemukset muodostavat pohjan myöhemmille kulttuurisille mieltymyksille. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005, s. 23–24.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) yhtenä pääorientaationa oleva esteettinen orientaatio sisältää myös musiikkikasvatuksen alueen. Siihen sisältyvät kuvallinen ilmaisu, draama, lastenkirjallisuus ja kädentaitojen kehittäminen. Musiikki liittyy luontevasti näihin osa-alueisiin. Esteettinen orientaatio avautuu havaitsemisen, kuuntelemisen, tuntemisen ja luomisen sekä kuvittelun ja intuition kautta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005, s. 28.) Kaikkia taiteita, myös musiikkia, voidaan käyttää kasvatuksessa kolmitahoisesti: kasvamiseen taiteellisessa ilmaisussa, taiteen tietämyksessä ja taiteen avulla. Leikkimisellä, liikkumisella ja muilla ilmaisumuodoilla on keskeinen merkitys musiikillisen ilmaisun ja kokemusmaailman rikastumiselle. (Ruokonen, 2012, s. 122–123.)

5.2 Varhaisiän musiikkikasvatus

Musiikinopetus Suomessa -työryhmä (2007) määrittelee varhaisiän musiikkikasvatuksen seuraavasti:

”Varhaisiän musiikkikasvatuksen tavoitteena on tarjota lapsille musiikillisia elämyksiä, valmiuksia ja taitoja. Lisäksi tavoitteena on antaa virikkeitä jatkuvan musiikin harrastuksen syntymiseen. Varhaisiän musiikkikasvatus tukee lapsen luovuuden ja itseilmaisun kehittymistä. Tavoitteena on myös lapsen kaikkien kehitysalueiden, niin emotionaalisen, sosiaalisen, kognitiivisen kuin motorisenkin kehityksen tukeminen.” (Musiikinopetus Suomessa, 2007.)

Varhaisiän musiikkikasvatus on kokonaisvaltaista tutustumista musiikin eri elementteihin. Musiikin toimintamuodot ja osallistava olemus vahvistavat lapsen itsetuntemusta ja vuorovaikutustaitoja ja edistävät kokonaisvaltaista kehitystä. Musiikkia kuunnellessa, soittaessa ja laulaessa koetut mielihyvän, ilon ja onnistumisen kokemukset ovat lapselle tärkeitä. (Ruokonen, 2007, s. 73.) Musiikki jättää aina jonkinlaisen jäljen sen vastaanottajaan, ja sillä on eheyttävä ja tunteita vahvistava voima (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen & Mäkinen, 1993, s. 17).

Huotilaisen ja Putkisen (2008, 214) mukaan varhaiskasvatus on musiikilliselle oppimiselle keskeistä aikaa ja varhaisiässä saadulla musiikkikasvatuksella on pysyviä vaikutuksia

aivojen kehittymiseen. Musiikkikasvatus on aina vuorovaikutteista ja siinä ovat osallisena kasvattaja ja kasvatettava (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen & Mäkinen, 1993, s. 17). Ruokonen (2007, 81) määrittelee varhaisiän musiikkikasvatuksessa käytettäviksi työ- ja toimintatavoiksi loruamisen, laulamisen, liikkumisen, soittamisen, kuuntelemisen, maalaamisen ja dramatisoinnin.

Musiikilla on oma rakenteensa ja järjestelmänsä. Siitä on eroteltavissa omat osatekijänsä, rytmi, tempo, melodia, kesto, sointiväri, harmonia ja dynamiikka, jotka toimivat vuorovaikutuksessa. Kaikkien näiden osatekijöiden ohjaajana toimii muoto. Varhaisiän musiikkikasvatus perustuu näihin elementteihin, ja niitä lähestytään lapselle sopivilla tavoilla. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen & Mäkinen, 1993, s. 23.) Lapsilla on huomattu olevan luontainen taipumus musiikkiin. Lapset oppivat nopeasti ja helposti musiikillisessa ympäristössä. (Adachi & Trehub, 2012, s. 229.)

5.3 Varhaisiän musiikkikasvatuksen vaikutukset

Lapsen musiikillinen aktiivisuus tehostaa kuulojärjestelmän toimintaa ja laajentaa aivojen kuuloalueita useissa aivojen osissa. Musiikki vaikuttaa kuulojärjestelmän toimintaan, tarkkaavaisuuden kehittymiseen sekä motoriseen säätelykykyyn. Musiikissa lapsen osallisuus on tärkeää ja lapsen voi ilmaista itseään, omaa ajatteluaan ja mielipiteitään. Musiikin on todettu edistävän yksilön hyvinvointia ja kehittävän merkittävästi aivoja, joten jokaiselle lapselle tulisi tarjota mahdollisuus kuunnella ja tehdä musiikkia. Musiikin moninaiset vaikutukset voivat myös auttaa esimerkiksi motoristen, kielellisten ja tarkkaavuuden häiriöiden hoidossa. (Huotilainen & Putkinen, 2008, s. 209, 214.)

Musiikki on olennainen osa kommunikaatiossa vauvan ensimmäisissä vuorovaikutussuhteissa. Musiikki ja koko ympäröivä äänimaailma auttavat lasta jäsentämään ympäristöään ja tunnetta omaan itseen ja läheisiin ihmisiin. Hoivatilanteissa lapselle hyräillyt laulut yhdistettynä kosketukseen synnyttävät muistikuvia kehosta ja minästä, ja luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta hoitajaan ja vanhempaan. Musiikki ja sen eri elementit ovat läsnä jo pienen vauvan arjessa, ja tietyissä tilanteissa samana toistuvat laulut ja lorut muodostavat lapselle perusturvallisuuden tunteen. (Ruokonen, 2007, s. 74–75.)

Varhaisessa vuorovaikutuksessa laulu ja musiikki voivat toimia kommunikaation välittäjänä. Laulutaidoilla tai lauluäänellä ei tässä kommunikaatiossa ole merkitystä. Musiikki voi toimia kommunikaation välineenä lapsen ja vanhemman välillä ilman kieltä, herättää voimakkaita tunteita ja lohduttaa tai innostaa. (Huotilainen & Putkinen, 2008, s. 213–214.)

Musiikki auttaa lasta jäsentelemään tunteitaan affektiivisten tunnekokemusten kautta. Musiikki ja ääni on liikettä ja kestoja, joten ne auttavat lasta muodostamaan käsitystä ajasta. Toistuvuus ja säännöllisyys on tämän kannalta tärkeää. Samoina toistuvat laulut kehittävät myös muistia. Piiloleikit, kukkuuleikit ja -laulut kehittävät edelleen lapsen käsitystä omasta minästä. Näissä leikeissä myös me-tunne alkaa kehittyä. Rytmikasvatus alkaa esimerkiksi helistimen heiluttamisesta, ja tätä kehitystä voi tukea esimerkiksi rytmisin sylileikein. Lapsen opittua äänteleämään musiikillinen kommunikaatio muuttuu entistä vuorovaikutteisemmaksi. (Ruokonen, 2007, s. 76.)

Ruokosen (2007) mukaan puhuttu kieli aistitaan varhaisina elinkuukausina musiikkina ja sointiväreinä. Musiikin elementit, kuten rytmi, äänen sointiväri, tunne ja intonaatio ovat sanoja tärkeämpiä. Lapsi tunnistaa erityisesti tunnetilat. Kovat ja vihaiset äänet pelottavat lasta, ystävälliset ja iloiset taas rauhoittavat. (Ruokonen, 2007, s. 75.)

Varhaisiän musiikkikasvatuksen osa-alueista rytmi on tärkein elementti puheen kehitystä tarkasteltaessa. Huotilaisen ja Putkisen (2008) mukaan leikkilaulut ja -lorut ovat tärkeitä kommunikaation muotoja erityisesti leikki-ikäisille lapsille. Toisto on laulu- ja loruleikeissä avainasemassa, sillä näin lapsi oppii tunnistamaan laulut ja ennakoimaan niiden kulkua. Laulu- ja loruleikit kehittävät lapsen tarkkaavaisuuskykyjä, kommunikaatiotaitoja ja äidinkielen valmiuksia. Lorujen rytmisyys ja tasainen lausunta edistävät lapsen rytmittämistä, joka on osallisena sekä kielellisten taitojen että lukemisen ja kirjoittamisen oppimisessa. (Huotilainen & Putkinen, 2008, s. 213; Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen, 1993, s. 25).

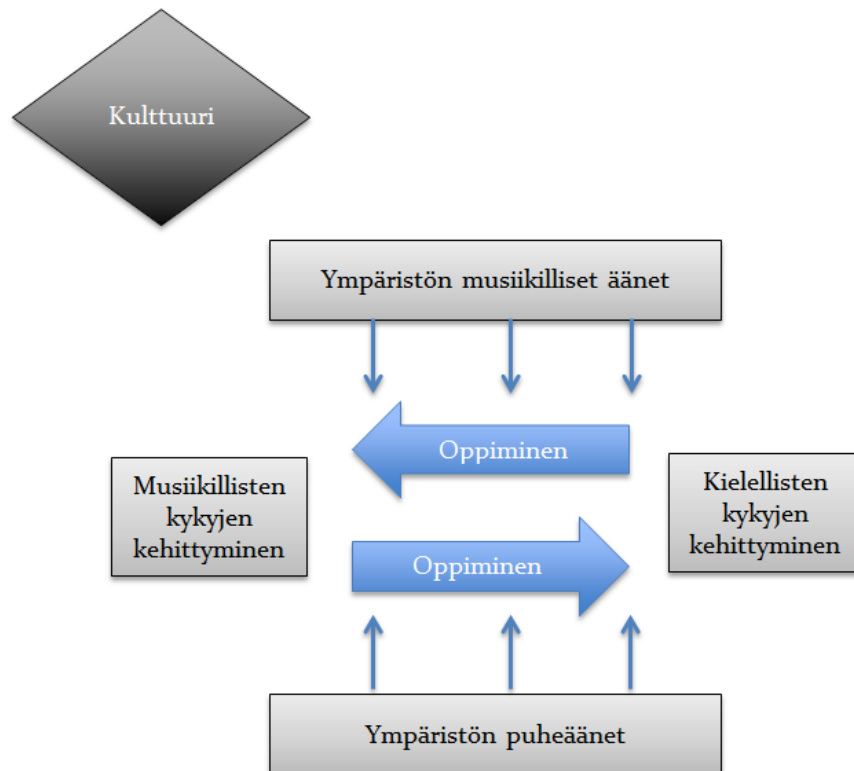
Musiikin toimintatavoista puheen kehitystä tukee eniten laulaminen. Ruokosen (2012) mukaan musiikki ja laulaminen ovat mitä parhaita puheopetusta lapselle. Pienille lapsille laulettavat laulut sisältävät puheen kehityksen ja hahmottamisen kannalta olennaisia piirteitä, sillä jokaiseen tavuun liittyy loogisesti oma sävel. Tämä melodian ja sanojen rytmitys opettaa lapselle luonnollisesti tavutuksen logiikan. Monet varhaisiän

musiikkikasvatuksen toiminnot ovat arvokkaita aivojen ja kielen kehityksen kannalta. Huotilaisen ja Putkisen (2008) mukaan musiikkikasvatuksen menetelmin äidinkielen oppiminen on tehokkainta ennen kouluikää. (Huotilainen & Putkinen, 2008, s. 209–210; Ruokonen, 2012, s. 125.)

5.4 Musiikin ja kielen yhteys

Kieli ja musiikki ovat ihmisen luomia symbolijärjestelmiä, joita käytetään äänen avulla. Ne ovat läheisesti yhteydessä toisiinsa molempien kehittyessä. Musiikin juuret ovat ihmisen evolutionaalisessa kehityksessä ja siten erottamaton osa ihmisen biologista ja historiallista luonnetta. Musiikin ja kielen havaitseminen näyttäisi liittyvän vahvasti ihmisen varhaisiin kehitysvaiheisiin. (Chen-Hafteck & Mang, 2012, s. 261.)

Viimeaikaiset aivotutkimukset tarjoavat laajempia näkymiä musiikin ja kielen suhteeseen. Ääntä käsitellään kuulojärjestelmässä, josta kuuloaivohermo yhdistää ärsykkeet muihin aistikokemuksiin ja sitä kautta tulkitsee kielellisiä, musiikillisia, tunto- näkö- ja kinesteettisiä ärsykeitä. Siten musiikin käsittely hyödyntää päällekkäisiä aivoalueita ja käyttää myös kielen käsittelyyn tarvittavia alueita. Musiikin ja kielen erillisistä ja yhteisistä, integroituneista prosessointialueista on tehty havaintoja. Jotkut integroituneista osista näyttävät olevan havaintoedellytyksiä musiikin prosessointiin, jotkut ovat erikoistuneet musiikkiin, toiset taas ovat osallisina sekä kielen että musiikin käsittelyssä (ks. Kuvio 1). (Chen-Hafteck & Mang, 2012, s. 262.)

Kuvio 1. Suhteet ja vaikutustekijät musiikillisten ja kielellisten kykyjen kehityksessä Chen Hafteckia ja Mangia (2012, 262) mukaillen.

Kuviossa 1 musiikin ja kielen suhdetta on kuvailtu niin, että kulttuuri määrittää sen, millaisessa ympäristössä yksilö elää, ja millaisille ääniärsykeille hän altistuu. Sekä ympäristön puheäännet, että musiikillisten äänten kuuleminen luovat muistijälkiä, ja aiheuttavat oppimista. Musiikilliset ja kielelliset kyvyt ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa toisiinsa. Vaikka musiikki ja kieli kohdistavat vaikutuksia toisiinsa, näiden kahden kyvyn välillä on myös päällekkäisyyksiä. Kun toiselta osa-alueelta opitaan jotain, mahdollistaa se toisen osa-alueen vastaavan asian oppimisen. Tähän vaikuttavat musiikin ja kielen osittain yhteiset käsittelyalueet aivoissa. (Chen-Hafteck & Mang, 2012, s. 262.)

Musiikin ja kielen tutkimuskirjallisuus osoittaa, että musiikkia ja kieltä on mahdotonta erottaa toisistaan varsinkaan kehityksen alkuvaiheissa. Niiden hallinta ja kehitys tulevat vain monipuolisemmiksi myöhemmissä kehitysvaiheissa. Sikiöt ja vauvat havaitsevat ympäristönsä ääniä niin, etteivät he tee eroa musiikin ja puheen välillä, vaikka he pystyvätkin jo ymmärtämään musiikkia ja kieltä erikseen. Vauvat myös tuottavat ääntelyä ajattelematta, onko se laulua vai puhetta. (Chen-Hafteck & Mang, 2012, s. 262.)

Myös Ruokonen (2007, 2011) toteaa, että musiikilla ja puhutulla kielellä on paljon yhteisiä elementtejä ja sen vuoksi lapsen musiikillinen ja kielellinen kehitys ovat toisiinsa kiinteästi

kietoutuneita. Lapsi alkaa laulaa vain laulavan aikuisen seurassa, aivan kuten lapsi oppii myös puhumaan aikuista matkimalla (Ruokonen, 2007, s. 79). Laulamisella on todettu olevan erityinen vaikutus kielen kehitykseen siksi, että ne alkavat kehittyä yhtä aikaa. Kielen ja musiikin avulla lapsi kykenee osallistumaan aktiivisesti häntä ympäröivään kulttuuriin ja rakentamaan maailmaansa ja minäkuvaansa. (Ruokonen, 2011, s. 62.)

Chen-Hafteck ja Mang (2012) esittelevät viisi eri osa-aluetta, joita käytetään musiikillisten ja kielellisten kykyjen yhteyksien tutkimisessa. Ne ovat

1. Sävelkorkeuksien ja rytmin erottelukyky
2. Melodian kaarroksen ja puheen intonaation tunnistaminen
3. Musiikillisten fraasien ja lauseiden hahmottaminen
4. Musiikillinen ja kielellinen muisti
5. Vokalisaatio

Sävelkorkeus ja rytmi ovat tärkeitä elementtejä puheessa ja laulussa. Niiden erottelukyky on erityisen tärkeä, kun lapset hankkivat tietoaan ympäristönsä äänensävyistä ja hienovaraisista korkeuksien ja rytmin vaihteluista. (Chen-Hafteck & Mang, 2012, s. 264.)

Kykyä tunnistaa melodian kaarroksia käytetään puheen intonaation kaarroksien tunnistamiseen. Melodian kaarros on yksi musiikin havaitsemisen ja tuottamisen ensimmäisistä elementeistä (Peltomaa, 2010, s. 179). Intonaatio, sävelkorkeuksien vaihteluiden sarja, on prosodinen elementti, joka parantaa erityisesti puheen tunteellisten vivahteiden ymmärtämistä. Vauvat pystyvät tunnistamaan aiemmin kuultuja melodioita, ja niissä esiintyviä eroavaisuuksia. Tällainen sävelkorkeuksien tunnistaminen on tärkeä havaintojen järjestelyn työkalu niin musiikillisten kuin kielellisten sekvenssien tunnistamisessa ja oppimisessa. (Chen-Hafteck & Mang, 2012, s. 264.)

Pienet lapset osoittavat havaintojen järjestelemisen kykyä jo hyvin varhaisissa vaiheissa. Äänten luokittelun kyky alkaa näkyä jo kahden kuukauden iässä ja kyky luokitella ja jakaa osiin musiikillisia ja puheen elementtejä alkaa näkyä 4–6 kuukauden iästä alkaen. Lapset myös näyttävät olevan tietoisia musiikillisista fraaseista. Äänten luokittelukyky, säännöllisyyksien erottaminen melodisista ja rytmisistä sekvensseistä, lauseopillisten rakenteiden yhdistäminen kuultuihin äänneisiin ja tunneperäisten merkitysten johtaminen

kuulluista äänistä ovat kykyjä, joita vaaditaan puheen ja musiikillisten elementtien käsittelyyn. (Chen-Hafteck & Mang, 2012, s. 265.)

Kyky muistaa musiikkia ja puhetta on tärkeä tekijä musiikin ja kielen kehittämisessä ja oppimisessa. Pienillä lapsilla myös ennen syntymää kehittyneet muistijäljet ovat merkittäviä. Jo aiemmin mainittu äidin äänen tunnistaminen ja raskausaikana kuullun musiikin tunnistaminen osoittavat, että muistin kehittyminen alkaa jo ennen syntymää. (Chen-Hafteck & Mang, 2012, s. 265.)

Vokalisaatiossa on eri vaiheita. Ensimmäiset äänet ovat refleksinomaisia, vegetatiivisia äänteitä. Kujerteluvaiheen ääntely on hieman musiikillisempaa ja tämä vokaalinen leikkittely on spontaanien laulujen esiaste (Peltomaa, 2010, s. 182). Äänellä leikkimisen vaiheessa lapsi tuottaa korkeita ääniä, liukuvia ääniä ja konsonantteja ja vokaaleja. Tässä vaiheessa lapsi oppii kontrolloimaan ääntään, mikä on tärkeää puheen ja laulun oppimisessa. Jokeltelu voidaan yhdistää rytmillisten taitojen oppimiseen sen toistavan ominaisuuden vuoksi. Melodisten kokeilujen vaiheessa lapsi alkaa tuottaa melodisia, rytmisiä variaatioita äänellään. Niissä esiintyy painollisia kuvioita ja intonaation kaarroksia. Tämän vaiheen jälkeen lapsi sanoo ensimmäisen sanansa ja oppii toistamaan lyhyitä lauluja. Puhe ja laulu alkavat siis eriytyä. (Chen-Hafteck & Mang, 2012, s. 265–266.)

5.5 Puheen ja laulun kehittymisen vertailua

Alle yksivuotiaana puheen esiaste on monipuolinen jokeltelu. Laulun kehitys on tiiviisti yhteydessä jokelteluun, ja ensimmäiset laulut ovat jokeltelua, joissa ei vielä esiinny tonaalisuutta tai hallittua rytmiiikkaa. Lapsi ääntelee vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa. (Peltomaa, 2010, s. 191; Lyytinen, 2014, s. 65.) Jokeltelu on joko musiikillista tai puhemaista riippuen siitä, vastaako lapsi musiikilliseen vai kielelliseen vastineeseen (Peltomaa, 2010, s. 182).

Toisen ikävuoden aikana lapsi ymmärtää n. 50–200 sanaa ja opettelee tuottamaan muutamia sanoja itse. Lapsi viestii myös katsein, äänelleen ja elehtimällä. Sanat ovat vielä yksinkertaisia ja substantiivipainotteisia. (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2009, s. 114; Lyytinen, 2014, s. 65.) Laulutaidossa tapahtuu samankaltaista kehitystä. Sävelkorkeudet alkavat selkiytyä. Lapsi toistaa muutamia melodisia ja rytmisiä kuvioita,

joissa pohjalla on usein sanarytmi. Äänenkäyttö on vielä suppeaa, ja lapsi käyttää vain pieniä intervaleja ääntelyssään. Laulu on improvisaatiota ja äänen tutkimista. Yhden vuoden iässä lauluissa alkaa ilmetä ajallista ymmärrystä ja ensimmäisten laulujen sisällä on jonkinlainen pulssi. (Peltomaa, 2010, s. 183–184, 191.)

Kolmannen ikävuoden aikana käyttösavarasto laajenee yli 250 sanaan. Lapsi osaa noudattaa ohjeita ja puhuu pieniä lauseita. Lapsi myös huomaa omat virheensä puheessa ja korjaa niitä. (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2009, s. 114; Lyytinen, 2014, s. 65.) Moogin (1976) mukaan 2–3-vuotiailla lapsilla ilmenee omia spontaaneja improvisaatioita, standardien laulujen imitaatiota sekä sikermiä, joissa edelliset sekoittuvat. Lauluissa sävellaji ja pulssi alkavat säilyä. Lapsi pystyy tuottamaan kulttuurilleen ominaisia standardeja lauluja. Lauluista on eroteltavissa erilaisia laulutyyppejä, jotka muodostuvat senhetkisessä sosiaalisessa tilanteessa ja joihin lapsen tunnetilat vaikuttavat. (Peltomaa, 2010, s. 185, 191.)

Neljännän ikävuoden aikana lapsi opettelee uusia sanayhdistelmiä ja oppii taivutuksen. Lapsi käyttää vielä myös omia taivutuksia oikeiden taivutusten seassa. Lapsi puhuu ymmärrettäviä lauseita, ja kykenee keskustelemaan muiden kanssa. (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2009, s. 114; Lyytinen, 2014, s. 65.) 4-vuotiaalla puheen sisäistyminen ja oppiminen näkyy myös laulussa. Sävellaji alkaa säilyä kappaleissa fraaseittain, lapsi erottaa spontaanit ja standardit laulut toisistaan ja alkaa muunnella myös omia spontaaneja laulujaan tietoisemmin. Musiikillisten yksiköiden varasto kasvaa ja käsittely kehittyy, ja lapsi pystyy sijoittamaan niitä sopiviin kohtiin lauluissaan. Tällainen opittujen elementtien siirtely ja joustava käyttö on tärkeä myös tarinankerronnan kehittymisessä. (Peltomaa, 2010, s. 186, 191.)

Viidennen ikävuoden aikana puhe on jo täysin ymmärrettävää. Lauseet sisältävät kaikkia eri sanaluokkia ja aikamuotoja sekä eri lausemuotoja. Lapsi osaa myös taivuttaa verbit persoonapronominien mukaan. Kieli on monipuolista ja ilmaisut tarkkoja ja yksityiskohtaisia. (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2009, s. 114; Lyytinen, 2014, s. 65.) Viisivuotiaan lauluissa alkaa näkyä henkilökohtaista ilmaisua ja tunnetiloja. Aika-arvot ja pulssi ovat hallittuja. Sävellaji säilyy koko laulun ajan, ja lauluissa on tonaalinen keskus. Musiikillinen fraasi- ja lauluvarasto laajenee. Tässä iässä tyypillisiä ovat narratiiviset, eli kertovat laulut, joissa sanat eivät välttämättä tarkoita mitään. Moogin (1976) mukaan laulu

etenee kuitenkin sanarytmin mukaan, ja sanavaraston kasvaessa oikeiden sanojen käyttö spontaaneissa lauluissa yleistyy. (Peltomaa, 2010, s. 188–189, 191.)

Kuudennen ikävuoden aikana lapsi puhuu sujuvasti ilman artikulaatiovirheitä. Sanavarasto on jo laaja, lähes 10 000 sanaa. Lapsi leikkii kielellä, loruttelee ja riimittelee. Lapsi alkaa hallita lukemisen ja kirjoittamisen alkeita. Ajalliset sekä paikan ja sijainnin kuvaukset tarkentuvat. Laadullinen eli esimerkiksi esineen koon, määrän, värin ja muodon tarkastelu tarkentuu. (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2009, s. 114; Lyytinen, 2014, s. 65.) Kuusivuotiaalla sävellaji lauluissa on jo säilyvä, ja lapsi hahmottaa asteikkojen käytön. Sävellaji saattaa vaihtua kesken laulun, mutta uusi sävellaji säilyy vaihdoksen jälkeen. Sanarytmi ei enää hallitse melodian rytmiä. Musiikillinen tuottaminen on tietoista ja hallittua. (Peltomaa, 2010, s. 189, 191.)

6 POHDINTA

Kielenkehityksellä on merkittävä asema lapsen kokonaisvaltaisessa kehityksessä, sillä sen avulla lapsi pystyy toimimaan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Puhuttu ja kirjoitettu kieli sekä sanaton ja sanallinen viestintä ovat avainasemassa ihmissuhteita luotaessa. Kieli toimii myös tiedon välittäjänä ja sen käytön oppiminen on lapsen maailman mullistaja. Hyvä kielitaito auttaa lasta tulemaan ymmärretyksi, ja hän ymmärtää myös muita.

Kuten johdannossa alustavasti kerroin, musiikilla ja kielellä on todettu olevan useita yhteisiä elementtejä ja varhaisiässä saadut musiikilliset kokemukset vaikuttavat merkittävästi kielenkehitykseen. Musiikin ja kielen rakenteet on samanlaisia, ja ne koostuvat samoista osasista. Yhteisiä piirteitä on useita, esimerkiksi äänen kesto, rytmi, äänenkorkeudet, äänen taso, melodia, lauserakenne ja sointivärit. Musiikki ja kieli ovat molemmat vuorovaikutuksellisia toimintoja, joita tuottaakseen yksilön täytyy ensin kyetä vastaanottamaan ja käsittelemään niistä tulevia ärsykeitä. Musiikki ja kieli perustuvat molemmat kuulemiseen ja kuuntelemiseen, ja laulaminen ja puhuminen tapahtuvat molemmat ääntöelimistössä.

Varhaisiän musiikkikasvatus luo lapsille edellytyksiä saada musiikillisten kokemusten lisäksi hyvää tukea kielellisen kehittymisen eri osa-alueisiin, sillä erityisesti laulaminen kehittää kielellisiä taitoja. Laulujen toistaminen kehittää sanallista muistia ja kielen oppimista. Musiikin on todettu edistävän myös luku- ja kirjoitustaidon oppimista. Kielenkehitykseen liittyen musiikin, erityisesti laulun, tärkein anti on se, että niiden yhteisten elementtien, eli kirjainten ja äänteiden synteesi opettaa lasta käyttämään kieltä kuin itsestään. Koska kielellinen vuorovaikutus on ihmiselämän yksi tärkeimmistä viestintämuodoista, ja musiikillisen altistumisen tukiessa sitä vahvasti jo raskausaikana, tulisi jokaista vanhempaa innostaa aktiivisesti altistamaan lapsiaan musiikille ja musiikillisille leikeille.

Tässä työssä tarkastelin siis musiikin vaikutuksia puheen ja kielen kehittymiseen. Koin haasteeksi erityisesti puheen ja kielen kehittymisen edellytysten rajaamisen, sillä aiheesta löytyy valtavasti tutkimuskirjallisuutta, ja esimerkiksi kuulojärjestelmän ja ääntöelimistön toiminnan ja kehittymisen tutkimus on vahvasti biologista, jopa lääketieteellistä. Myös puheen kehittymisen vaiheista löytyy valtavasti tietoa, ja oli haasteellista poimia työn

aiheen kannalta olennaisimmat asiat käsiteltäviksi. Myös varhaisiän musiikkikasvatuksen alueen rajaaminen täytyi punnita tarkkaan, ja musiikin vaikutuksia kehitykseen olisi voitu myös tarkastella yksityiskohtaisemmin varhaisiän musiikkikasvatusinstituuttien näkökulmasta. Valitsin kuitenkin yleisen lähestymistavan siksi, että musiikillista altistumista tapahtuu myös instituuttien ulkopuolella. Oikeastaan musiikkia on kaikkialla, kauppakeskuksissa, automatkalla, arjessa, ja musiikille ei voi olla altistumatta etenkin siksi, että kuulojärjestelmä on aina aktiivinen. Varhaisiän musiikkikasvatusta ei näin ollen voi luokitella esimerkiksi vain päiväkodeissa tai musiikkileikkikouluissa tapahtuvaksi.

Työssä lähdettiin liikkeelle kehityspsykologisista näkökulmista siksi, että sekä Piaget'n että Vygotskin teoriat ovat toimineet monen puheen kehittymisen teorioiden lähtökohtina ja malleina. Tämän lisäksi erityisesti Piaget'n kehitysteoria on toiminut pohjana myös musiikillisten kehitysmallien muodostamisessa (ks. esim. Paananen, 2010) ja halusin siksi perehtyä siihen tarkemmin, vaikka sen näkökulmia musiikilliselle kehitymiselle ei tässä työssä tutkittu.

Tarkastelemieni seikkojen perusteella voin todeta, että musiikki tukee loistavasti puheen ja kielen kehittymistä. Koska musiikki tukee myös lapsen kokonaisvaltaista kehitystä, ja sen avulla voidaan oppia vuorovaikutustaitoja, kuuntelua, äänenkäyttöä, motorikkaa sekä kehonhallintaa, voisi se toimia työvälineenä myös erilaisten kehityksellisten vaikeuksien hoidossa ja kuntoutuksessa. Musiikin moninaiset käyttötavat ja sen muokkautuvuus onkin erittäin kiinnostava tutkimuskohde jatkotutkimusta suunnitellessani.

Pro gradu -tutkielmassa aiheesta olisi mahdollista jatkaa esimerkiksi kielellisten häiriöiden tarkastelun näkökulmasta varhaisiän musiikkikasvatuksessa, sillä puheen ja kielen kehittymisen tutkimukseen liittyvät vahvasti myös puheen ja kehityksen häiriöt. Tässä työssä ne jäivät tarkastelun ulkopuolelle, vaikka ne ovat suhteellisen yleisiä pienillä lapsilla. Eri selvitysten mukaan 3–7 % lapsista kärsii ainakin lievistä puheen ja kielen kehityksen häiriöistä (Huttunen & Jalanko, 2014).

Toinen kiinnostava tutkimusaihe voisi olla laajempien kehityksellisten häiriöiden tutkimus varhaisiän musiikkikasvatuksessa, esimerkiksi erityislapsen tukeminen varhaisiän musiikkikasvatuksen keinoin. Musiikin käyttö erityislapsen, kuten tarkkaavuushäiriöisten, autististen ja kehitysvammaisten kanssa on ajankohtainen keskustelunaihe inklusion käsitteen myötä. Musiikin opetuksessa sekä varhaiskasvatuksen että perusopetuksen

ryhmissä on tulevaisuudessa erityislapsia, joiden kanssa työskentelyyn täytyy olla keinoja. Tutkimus näistä aiheista olisi siis perusteltua, ja erityismusiikkikasvatuksen tutkimusta tarvitaan erityisesti musiikkikasvattajien koulutuksen kehittämiseen. Nykyisellään opinnoissa ei juurikaan käsitellä erityismusiikkikasvatusta, eikä opiskelijoilta löydy vielä työvälineitä erityisten oppijoiden kohtaamiseen.

LÄHTEET

- Adachi, M. & Trehub, S. E. (2012). Musical lives of infants. Teoksessa McPherson G. E. & Welch, G. F. (toim.), *The Oxford Handbook of Music Education. Volume 1* (s. 229–247). New York: Oxford University Press.
- Alanen, R. (2002). Lev Vygotski: kieli ja ajattelu ihmisen kehityksessä. Teoksessa Dufva, H. & Lähteenmäki, M. (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita* (s. 201–234). Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Beard, R. M. (1971). *Piagetin kehityspsykologia*. Helsinki: Tammi.
- Bruner, J. (1981). The social context of language acquisition. *Language and cognition* (1), (s. 155–178).
- Chen-Hafteck, L. & Mang, E. (2012). Music And Language in Early Childhood Development and Learning. Teoksessa McPherson G. E. & Welch, G. F. (toim.), *The Oxford Handbook of Music Education. Volume 1* (s. 261–278). New York: Oxford University Press.
- Hintsala, A. (2013). *Aakkoslaulu 4–5-vuotiaiden kirjaintuntemuksen tukena* (pro gradu). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hongisto-Åberg, M., Lindeberg-Piironen, A. & Mäkinen, L. (1993). *Musiikki varhaiskasvatuksessa: käsikirja*. Espoo: Fazer Musiikki.
- Hujala, E., Puroila A-M., Parrila-Haapakoski, S. & Nivala V. (1998). *Päivähoidosta varhaiskasvatukseen* (s. 58–59). Varhaiskasvatus 90 Oy. Jyväskylä: Gummerus.
- Huotilainen, M., & Putkinen, V. (2008). Musiikkiharrastus vaikuttaa voimakkaasti lapsen aivotoimintaan. *Musiikki*, 38(3–4), 204–217.
- Huotilainen, M. (2009). Musiikillinen vuorovaikutus ja oppiminen sikiö- ja vauva-aikana. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.), *Musiikkikasvatus: Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen* (s. 121–130). Jyväskylä: Suomen musiikkikasvatusseura - FiSME r.y.
- Huotilainen, M. & Partanen, E. (2009) Puheen oppiminen ennen syntymää. Teoksessa Aaltonen, O., Aulanko, R., Iivonen, A., Klippi, A. & Vainio, M. (toim.), *Puhuva ihminen: Puhetieteiden perusteet* (s. 91–97). Helsinki: Otava.
- Huotilainen, M. (2010). Kuulojärjestelmä. Teoksessa Louhivuori, J. & Saarikallio, S. (toim.), *Musiikkipsykologia* (s. 47–56). Jyväskylä: Atena.

- Huttunen, M. & Jalanko, H. (2014). *Puheen ja kielen häiriöt lapsella*. Duodecim. Viitattu 10.4.2016
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00413
- Hännikäinen, M. & Rasku-Puttonen, H. (2001). Piaget'n ja Vygotskin merkitys varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.), *Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia* (s. 158–183). Juva: PS-kustannus.
- Iivonen, A. (2012). Lapsen ääntöelimistön normaali kehitys. Teoksessa Kunnari, S. & Savinainen-Makkonen, T. (toim.), *Pienten sanat: Lasten äänteellinen kehitys* (s. 29–36). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ketonen, R., Launonen, K., Ikonen, A., Salmi, P., Palmroth, A., Röman, M. & Mattinen, A. (2014). Kieli ja viestintä. Teoksessa Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.), *Joko se puhuu?: Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa* (s. 201–225). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Klippi, A. (2009). Puhe ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Teoksessa Aaltonen, O., Aulanko, R., Iivonen, A., Klippi, A. & Vainio, M. (toim.), *Puhuva ihminen: Puhetieteiden perusteet* (s. 76–81). Helsinki: Otava.
- Korpilahti, P. (2012). Kuulohavainnot puheen omaksumisen perustana. Teoksessa Kunnari, S. & Savinainen-Makkonen, T. (toim.), *Pienten sanat: Lasten äänteellinen kehitys* (s. 37–46). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laakso, M-L. (2014). Esikielellinen vuorovaikutus ja viestintä. Teoksessa Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.), *Joko se puhuu?: Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa* (s. 22–50). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lapsen oikeuksien julistus (1959). Viitattu 4.4.2016 <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>
- Leiwo, M. (1989). *Lapsen kielen kehitys*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lyytinen, P. (2014). Kielenkehityksen varhaisvaiheet. Teoksessa Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.), *Joko se puhuu?: Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa* (s. 51–71). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mundy, P. & Gomes, A. (1997). A skills approach to early language development: Lessons from research on developmental disabilities. Teoksessa Adamson L.B. & Romski, M.A. (toim.), *Communication and language acquisition. Discoveries from atypical development* (s. 107–133). Baltimore: Paul H. Brooks.
- Musiikkikasvatus Suomessa. (2007). Varhaisiän musiikkikasvatus. Viitattu 4.4.2016
http://www.musiikinopetus.fi/fi/jarjestelma/varhaisian_musiikkikasvatus

- Moog, H. (1976). *The musical experience of the pre-school child*. London: Schott.
- Oller, D. K. (1980). The emergence of the sounds of speech in infancy. Teoksessa G. H. Yeni-Komshian, J. F. Kavanagh & C. A. Ferguson (toim.), *Child Phonology, Volume 1, Production* (s. 93–112). New York: Academic Press.
- Oller, D. K. (2000). *The Emergence of Speech Capacity*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Orpana, T. (1989). Vygotskin teoria ja lapsen kielen kehitys. Teoksessa Nieminen, P., Kiviahho, M. & Pirilä, S. (toim.), *Lapsen kielen ja kommunikaation kehitys* (s. 104–112). Tampere: Tampereen yliopisto.
- Paananen, P. (2010). Kehitysteorioita ja malleja. Teoksessa Louhivuori, J., & Saarikallio, S. (toim.), *Musiikkipsykologia* (s. 155–177). Jyväskylä: Atena.
- Peltomaa, A. (2010). Laulun kehityksen vaiheet varhaisiässä. Teoksessa Louhivuori, J., & Saarikallio, S. (toim.), *Musiikkipsykologia* (s. 179–196). Jyväskylä: Atena.
- Piaget, J. & Inhelder, B. (1977). *Lapsen psykologia*. Jyväskylä: Gummerus.
- Piispanen, L. (2014). *Kielenkehityksen haasteet ja tukeminen varhaisiän musiikkikasvatuksessa* (kandidaatin tutkielma). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ruokonen, I. (2007). Musiikki lapsen minuuden vahvistajana ja maailman rakentajana. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. (toim.), *Elämysten alkupoluilla: Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen* (s. 73–84). Helsinki: Finn lectura.
- Ruokonen, I. (2011). Musiikin monet kielet. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A. (toim.), *Lapsi ja kieli: Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa* (s. 62–69). Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Ruokonen, I. (2012). Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (s. 122–135). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Savinainen-Makkonen, T. & Kunnari, S. (2009). Puheen, kielen ja kommunikaation kehitys lapsuudessa. Teoksessa Aaltonen, O., Aulanko, R., Iivonen, A., Klippi, A. & Vainio, M. (toim.), *Puhuva ihminen: Puhetieteiden perusteet* (s. 114–121). Helsinki: Otava.
- Sinkkonen, J. (2007). Vauvasta leikki-ikäiseksi — lapsen kehitys kolmen ensimmäisen elinvuoden aikana. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. (toim.), *Elämysten alkupoluilla: Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen* (s. 13–20). Helsinki: Finn lectura.

- Tahkokallio, L. (2007). Lapsikeskeisyyden ja lapsilähtöisyyden monet tulkinnat. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. (toim.), *Elämysten alkupoluilla: Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen* (s. 21–26). Helsinki: Finn lectura.
- Takala, A. & Takala, M. (1980). *Psykologinen kehitys lapsuusiässä*. Porvoo: WSOY.
- Törölä, H. (2009). Ääntelyn kehitys ensimmäisen ikävuoden aikana. Teoksessa Aaltonen, O., Aulanko, R., Iivonen, A., Klippi, A. & Vainio, M. (toim.), *Puhuva ihminen: Puhetieteiden perusteet* (s. 107–113). Helsinki: Otava.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005). Viitattu 4.4.2016
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf?sequence=1
- Vygotski, L. S. (1982). *Ajattelu ja kieli*. Espoo: Weilin & Göös.
- Waltimo-Sirén, J. (2009). Ääntöelimistön yksilönkehitys. Teoksessa Aaltonen, O., Aulanko, R., Iivonen, A., Klippi, A. & Vainio, M. (toim.), *Puhuva ihminen: Puhetieteiden perusteet* (s. 98–107). Helsinki: Otava.